

“LİTERATÜR OKUMAKTAN LİTERATÜR OLMAYA: ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME”

Sunum 7 – Bilimsel Araştırma Etiğine Giriş

Prof. Dr. A. Egemen YILMAZ

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Yenilik Araştırmaları ve Teknoloji Transfer Ofisi – Proje Destek Ofisi
2019-2020 Akademik Yılı Bahar Yarı Yılı

Etik

'Etik: Ahlak Felsefesi'

- 'İyi yaşam'ı temellendirmek mümkün müdür?
- Mümkünse nasıl bir yöntemle gerçekleştirilebilir?
- İyi ve kötü, doğru ve yanlış nedir?
- Erdemli olmak nasıl mümkün olabilir?
- Adalet ve hakkaniyet ne anlama gelir?

sorularının yanıtlanması

- Ahlaki değerlerin rasyonel, empatik ve tarihsel temelleri
- Bu değerlerin insan ve toplum tarafından kabul edilme süreçleri

hususlarının araştırılması

Kaynak: G. Irzık, A. Erzan, *Bilim Etiği El Kitabı – I*, TÜBA Yayınları.

Etik ve Ahlak Karşılaştırması

- Ahlak: Bir toplumda ya da kültürde yaygın biçimde var olan değerler ve davranış kuralları
- Etik:
 - Meta-Etik: Ahlak, doğru davranış, hak, özgürlük, görev, sorumluluk, adalet, değer ve erdem gibi kavramların ne anlama geldiklerinin açıklığa kavuşturmaya yönelik düşünce sistemi
 - Normatif Etik: İnsanların nasıl ve neye göre davrandıklarından ziyade, nasıl ve neye göre davranmaları gerektiğini araştıran; ahlaklı yaşamın ilke, kural, norm ve değerlerini bulma amacı güden düşünce sistemi

Bilim Etiği

- Bir yandan bilim erdeminin anlamının ve temellerinin araştırılması
- Diğer yandan normatif bir yaklaşımla:
 - Bilimsel araştırmanın hazırlık safhasından yayınlanmasına kadar bilimsel faaliyetin her aşamasında uyulması gereken etik ilke ve normların tanımlanması
 - Bilim insanlarının mesleklerini icra ederken benimsemeleri gereken değerlerin ve uymak zorunda oldukları kuralların belirlenmesi
 - Sadece sınırlayıcı ilke ve kuralların değil; bilimsel hak ve özgürlüklerin de tanımlanması

Araştırmalarda Etik İlkeler

Genel Kabul Görmüş İlkeler

1. Dürüstlük: Bütün bilimsel çalışmalarda verilen sonuçların, yöntem ve süreçlerin yayınların araştırmaya katkıda bulunanların ve potansiyel çıkar çatışmalarının dürüstçe açıklanması gerekliliği
2. Nesnellik: Herhangi bir bilgi iddiasının onu öne süren insanın statüsüne bakılmaksızın değerlendirmeye tabi tutulması; yani ırk, dil, din, cinsiyet gibi ayrımcı unsurların dikkate alınması gerekliliği
3. Doğruluk: Araştırmanın her aşamasında 'doğru'yu bulma ve koruma adına hareket edilmesi; araştırma verileri ve ulaşılan sonuçların bazı kazançlar elde etmeye ve/veya çeşitli güç odaklarını memnun etmeye yönelik olarak masa başında üretilmemesi veya çarpıtılmaması gerekliliği

Kaynak: C. Cengizhan, 'Akademik Etik ve İntihal', Kişisel Blog: www.cahitcengizhan.com.

Araştırmalarda Etik İlkeler

Genel Kabul Görmüş İlkeler

4. Dikkat: Kötü niyet olmaksızın yapılan ve 'dürüst hata' ya da 'özensiz hata' olarak da anılan durumların oluşmasına engel olma gerekliliği
5. Açıklık: Araştırmaların tekrarlanabilirliğinin ve denetlenebilirliğinin sağlanması gerekliliği
6. Gizlilik: Katılımcı ve deneklerin bilgilerinde gizlilik sağlama gerekliliği; katılımcılardan toplanan bilgilere sadece araştırma ekibi tarafından ulaşılmasını; bunun dışındakilerin bu bilgilere erişimlerinin engellenmesi gerekliliği

Kaynak: C. Cengizhan, 'Akademik Etik ve İntihal', Kişisel Blog: www.cahitcengizhan.com.

Araştırmalarda Etik İlkeler

Genel Kabul Görmüş İlkeler

7. Meslektaşlara saygı: Sözlerin tutulması, samimiyetle hareket edilmesi; eylemler ve söylemler arasında tutarlılık sağlanması gerekliliği
8. Öğrencilere saygı: Öğrencilerin kişiliğine, özerkliğine, düşünce ve değerlerine saygı gösterilmesi; eğitim-öğretim, araştırma ve danışmanlık gibi süreçlerde öğrencilerin yararının gözetilmesi gerekliliği

Kaynak: C. Cengizhan, 'Akademik Etik ve İntihal', Kişisel Blog: www.cahitcengizhan.com.

Araştırmalarda Etik İhlaller

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Tanımları

- Araştırma esnasında, araştırmaları değerlendirirken, ya da araştırma sonuçlarını yayın yoluyla da dahil olmak üzere herhangi biçimde rapor ederken yapılan uydurmacılık, sahtecilik (saptırmaca, aldatmaca) ve aşırma
- Uydurmacılık: Olmayan veri ya da sonuçları varmış gibi göstermek
- Sahtecilik: Araştırma malzemelerinin, aletlerinin ya da süreçlerinin, sonuçları değiştirecek biçimde üzerinde oynamak veya verilerin bazılarını yok sayarak ya da tahrif ederek araştırma kayıtlarının gerçek sonuçları yansıtmasını engellemek
- Aşırma: Başka bir kişinin fikir, süreç, sonuç ya da kelimelerini, onun hakkını uygun biçimde teslim etmeden kendine mal etmek

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler:

- a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,
- b) Sahtecilik: Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,
- c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler:

ç) Tekrar yayım: Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler:

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(2) Diğer etik ihlal türleri:

- a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
- b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
- c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek,
- ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,

Kaynak: Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(2) Diğer etik ihlal türleri:

- d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,
- e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,
- g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,

Kaynak: Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(2) Diğer etik ihlal türleri:

- h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,
- ı) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak,
- i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak

Kaynak: Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 4

(2) Diğer etik ihlal türleri:

j) Araştırmacılar ve yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,

k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,

l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak,

Kaynak: Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi

Araştırmalarda Etik İhlaller

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tanımları

Madde 5

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Haller

(1) Bir başkasının özgün üslup ve ifadesini aynen kullanmamak şartıyla, anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

Araştırmalarda Etik İhlaller

TÜBİTAK Tanımları

- Uydurma (*fabrication*): Araştırmada bulunmayan verileri üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak
- Çarpıtma (*falsification*): Değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değişiklik yapmak veya sonuçları değiştirmek
- Aşıma (*plagiarism*): Başkalarının metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atıf yapmadan kullanmak
- Duplikasyon (*duplication*): Aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayımlamak

Araştırmalarda Etik İhlaller

TÜBİTAK Tanımları

- Dilimleme (*Least Publishable Units*): Bir araştırmamanın sonuçlarını, araştırmamanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde ayırarak çok sayıda yayın yapmak
- Destek belirtmeme: Desteklenerek yürütölen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek
- Yazar adlarında değışiklik yapma: Araştırma ve makalede ortak araştırmacı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırmada aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nedeniyle yeni yazarlar eklemek veya yazar sıralamasını değıştirmek

Araştırmalarda Etik İhlaller

TÜBİTAK Tanımları

- Diğer: Araştırma ve yayın etiği ilkeleriyle bağdaşmayan diğer davranışlarda bulunmak

Kaynak: N. Özenç Uçak, H. G. Birinci, "Bilimsel etik ve intihal / Scientific ethics and plagiarism", *Türk Kütüphaneciliği*, cilt 22, sayı 2, s. 187-204, 2008.

Araştırmalarda Etik İhlaller

Literatürdeki Diğer Tanımlar

Kaynak Göstermeden Yapılan İntihaller:

- Hayalet Yazar (*The Ghost Writer*): Bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak
- Mevcut Yazı (*The Potluck Paper*): Pek çok kaynaktan alarak kendine ait gibi göstermek.
- Zayıf / Yetersiz Gizleme (Kılık Değiştirme; Saklama) (*The Poor Disguise*): Paragraf içindeki anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemek
- Kendinden Aşıрма (*The Self-Stealer*): Kendisine ait önceki bir çalışmadan aynen almak

Araştırmalarda Etik İhlaller

Literatürdeki Diğer Tanımlar

Kaynak Göstermeden Yapılan İntihaller (devam):

- Fotokopi (*The Photocopy*): Belli bir kaynaktan hiç bir değişiklik yapmadan bir bölümü almak
- Emek Tembelliği (*The Labor of Laziness*): Orijinal çalışma için çaba sarf etmek yerine çalışmanın büyük bir kısmını başka kaynaklardan alıntılarla doldurmak

Kaynak: www.plagiarism.org

Araştırmalarda Etik İhlaller

Literatürdeki Diğer Tanımlar

Kaynak Göstererek Yapılan İntihaller:

- Unutulan Dipnot (*The Forgotten Footnote*): Yazar adını vererek fakat tam künyeyi vermeyerek kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmaya çalışmak
- Yanlış Bilgilendirme (*The Misinformer*): Yanlış künye vererek kaynağın orijinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmak
- Fazla Mükemmel Alıntı (*The Too-Perfect Paraphrase*): Bire bir alıntı yapılan kaynağa atıf yapmak; fakat tırnak işareti koymayı önemsememek

Araştırmalarda Etik İhlaller

Literatürdeki Diğer Tanımlar

Kaynak Göstererek Yapılan İntihaller (devam):

- Becerikli Atıf Yapma (*The Resourceful Citer*): Tüm kaynaklara atıf yapmak, tırnak işareti kullanmak; fakat araştırmamanın hiçbir orijinal fikir içermemesi
- Mükemmel Suç (*The Perfect Crime*): Bazı yerlerde kaynaklara atıf yapmak; fakat yazının kalan kısımlarındaki analizlerin kendine ait olduğu fikrini yaratma düşüncesiyle bazı kaynaklara atıf vermemek

Kaynak: www.plagiarism.org

Dinlediğiniz İçin Teşekkürler!... Sorularınız?

Dr. A. Egemen YILMAZ

aeyilmaz@eng.ankara.edu.tr